

Den specialpedagogiska länken i en Elevhälsa som genomsyrar hela skolan

Kompetento

Ingrid.hylander@ki.se

Dagens upplägg

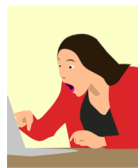
- Specialpedagogens och speciallärarens roll i en förebyggande och främjande elevhälsa
 - Rollen som förebyggare och främjare
 - Professionsperspektiv
 - Rollkonflikter och dilemman
- Elevhälsoarbete – en del av skolans kärnverksamhet
 - Skolutveckling
 - Rektors perspektiv och kunskapsbas
 - Teamutveckling
 - Skolans elevhälsosyn och samarbete med lärare och övrig personal
 - Elevhälsomöten
 - Elevhälsa och det systematiska kvalitetsarbetet

Elevhälsa i retorik och praktik

(Hylander, 2011 i Vetenskapsrådets resultatdialog)

- Intervjuer av yrkesgrupper
- Observation av teammöten
- Analys av åtgärdsprogram
- Förvånande resultat:
 - Alla ville arbeta generellt och hälsofrämjande - Men arbetade individuellt med inriktning på brister hos eleverna
 - De olika kompetenserna i teamet användes inte fullt ut

Hylander, 2018

Att höja skolans elevhälsokompetens - ett processarbete för likvärdig utbildning (SPSM)

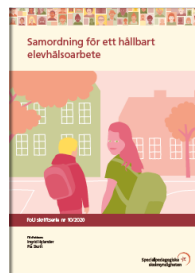
- Elevhälsoarbete under utveckling – en antologi (2018)
- Samordning för ett hållbart elevhälsoarbete (2020)

www.spsm.se/stodmaterial-elevhalsa

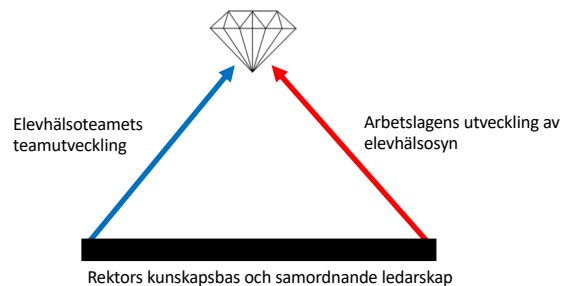

Samordning för ett hållbart elevhälsoarbete

- **Rektorer:** Fick en annan kunskapsbas om elevhälsa, en perspektivförskjutning mot främjande och förebyggande elevhälsoarbete
- **EH-team:** Fick en skjuts av SPSM-utbildningen. Framför allt för att det blev en samsyn med skolledningen
- **Rektor och EH-team:** Utmaningen: att få med lärarna på tåget

Diamanten – ett synkroniserat elevhälsoarbete

(Samordning för ett hållbart elevhälsoarbete SPSM, Hylander & Skott (2020))

Forskning om framgångsrika skolor **Mått på ett positivt skolklimat**

- Samarbete och samsyn mellan lärare och mellan lärare och rektor
- Stabilitet, rektorer och lärare som stannar kvar
- Fokus på lärande och positiva förväntningar på eleverna
- Tydliga mål
- Ett väl fungerande klimat

- Trygghet,
- Goda relationer
- Väl fungerande lärande
- Anpassad fysisk miljö
- Systematiskt kvalitetsarbete

Samband mellan positivt skolklimat och:

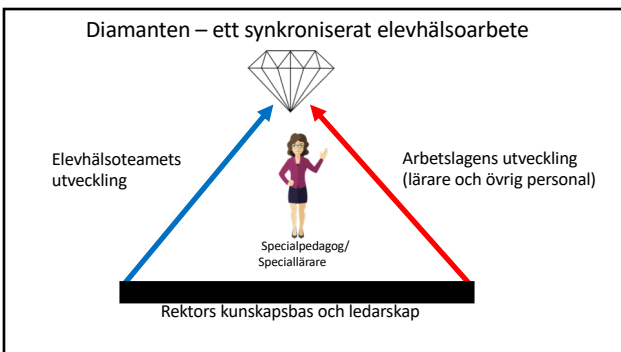
- Elevers fysiska och psykiska hälsa
- Självuppfattning
- Skolnärvaro.

(Jari, M., Blossing, U., Andersson, K., 2017) (Thapa, A, Cohen, J, Guffey, S & Higgins-D'Alessandro, 2013).

Visättraskolan sätter Elevhälsan i centrum och satsar på strategier som har stöd i forskning

- Skolklimat
 - Arbetsmiljö
 - Glädjefyllt samvaro
 - Lärar-elevrelationer
- Samarbete och samsyn
 - Fritids – skola
 - Kollegialt lärande
 - Workshops
- Stabilitet/kontinuitet
 - Lärartrivsel
 - Inga vikarier
- Lärande
 - Tydliga mål
 - Vision -Kunskap, trygghet, trivsel
 - Tydlig ledning
 - Delegering, tydliga mandat

2007-2008

Men man hinner inte prata!
Det finns inga möjligheter att hinna prata och ha den här funktionen som då i viss mån handledande, bollplank... föra in nytt och hjälpa till och tolka och så.
Det finns inte tid, man springer runt som i ekorrhjul allihop.

Elevhälsa i retorik och praktik (Hylander, 2011 i Vetenskapsrådets resultatdialog) Hylander, 2017

2017

Nästan bara en till en undervisning

Eller..

Svårt att prioritera mellan främjande, förebyggande och åtgärdande insatser

Hylander: Perspektiv på yrkesroller och teamutveckling i elevhälsan. Elevhälsoarbete under utveckling – en antologi SPSM (2018)

Retorik och Praktik (2007) **Specialpedagog, speciallärare** SPSM (2017)

- Direkt hjälp till enskilda elever
- Vill handleda lärare
- Många motstridiga förväntningar från rektor, lärare och elevhälsoteam
- För barnens talan
- Medvetandegöra lärare om förhållningsätt
- Lärare har realistiska förväntningar
- Vill göra lärarna mer delaktiga
- Många: Nästan bara en till en undervisning
- De som beskriver främjande, förebyggande och åtgärdande insatser har svårt att prioritera
- Skilja på specialpedagog och speciallärare

Efter kursen ser möjlighet till förändring i.o.m. teamets arbete

Hylander, 2018

Generalistperspektiv

"det har blivit lite otydligt men det är bra för då är det fler som kan hjälpas åt"

Specialistperspektiv

"Man får inte glömma vår professionella roll i sammanhanget ... dom har ju också sin roll som är viktig att framhålla, de får liksom inte suddas ut"

Hylander, 2017

De olika kompetenserna i EH teamet används inte fullt ut

(Retorik och praktik, Hylander, 2011)

- Inga förhandlingar utifrån olika professionella perspektiv
- Få motstridiga synpunkter
- Motstridiga synpunkter ledde inte till fortsatt diskussion
- Strävan efter konsensus eller minsta gemensamma nämnare

Att göra sin professionella röst hörd

(Retorik och praktik, Hylander, 2011)

- Sen har jag ju suttit på möten där jag känner att vad gör jag här? Jag kan inte tillföra någonting, jag kan inte få ur mig nåt klokt och istället för att försöka vända så kanske man tystnar. (Specialpedagog)
- Jag kan säga att jag har varit i situationer då jag kan tycka att man inte använder sig av det /.../ibland har man hamnat i grupper där det kan vara svårt att göra sig hörd riktigt. (Specialpedagog)
- Alltså man måste verkligen vara otroligt säker i sin egen yrkesroll för att den inte skall bli utslätad i gruppens överlevnad. (Kurator)

Traditionellt professionsperspektiv

- Det essentiella professionsperspektivet (Macdonald, 1995)
 - Gemensam vetenskaplig bas,
 - Gemensam yrkesetik,
 - Legitimation och professionell autonomi
- Jurisdiktion: Professionen hävdar ensamrätt att ställa diagnos och utföra speciella åtgärder (Abbot, 1988). Lärare-betyg, psykologer-test, läkare-medicin
- Closure: att stänga andra yrkesgrupper ute från ett fält (Abbot, 1988; Macdonald, 1995).
- Nya yrken skapas när det finns en lucka som inte fylls av etablerade professioner

Ett vidare professionsperspektiv

- Erkänd kunskapsmassa
- Förhandlad arbetsdelning inom professionen
- Formella meriter
- Utbildning
- Ideologi som betonar högre värden
- Förhandling av yrkesgränser

Förhandla professionella perspektiv på olika nivåer

(Allen, 2000; Aili, 2002).

- Legala arenan
 - Skollag
 - Hälsa och sjukvårdslag
 - Myndigheternas uttolkning "Vägledning"
- Publika arenan
 - Media
 - Fackförbund
 - Nätverk
- Lokala arenan = Arbetsplatsen
 - Diskussioner om roller i EH-teamet, med rektor, i lärarkollegiet (Mikroförhandlingar)
 - Anpassning mellan lokala behov och det som förhandlats på legal och publik nivå
 - Mer heterogen än den legala eller publika arenan

Legala arenan, specialpedagog/speciallärare

- Det ska finnas personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses (Skollag 2010:800)
- Det ska finnas tillgång till specialpedagog eller speciallärare. (Tillägg from 2023)
- Speciallärare: visa fördjupad kunskap om barns och elevers utveckling och lärande särskilt barn och elever med funktionsnedsättningar. Sex olika inriktningar (UR SFS 2017:1111)
- Specialpedagog: identifiera, analysera och medverka i förebyggande arbete och i arbetet med att undanröja hinder och svårigheter i olika lärmiljöer, genomföra pedagogiska utredningar och analysera svårigheter på organisations-, grupp- och individnivå (Ur SFS 2017:1111)

Skolan som arena för "mikroförhandlingar"

- "Förhandlingar" på lokal nivå = diskussioner om roller i EH-teamet, med rektor, i lärarkollegiet
- Regleringen av de olika elevhälsoprofessionernas insatser varierar från stark (skolsköterska) till svag (specialpedagog/speciallärare)
- Eftersom regleringen av specialpedagogiskt arbete är svag har rektor, områdes/förvaltningschef stor frihet att organisera specialpedagogiska insatser (Sandberg & Sällberg, 2019)
- Tydliga gränser lättare att diskutera än otydliga

Elevhälsoteam – skola ca 400 elever

Roller, rollkonflikter och gränsdragningar

- Speciallärare/specialpedagog
 - 1:e lärare/specialpedagog
 - Psykolog/specialpedagog
 - Lärare/specialpedagog
 - Kompensatoriskt perspektiv
 - Kritiskt perspektiv
 - Dilemmaspektiv
- (Nilholm, 2007)

Hur förhandlar specialpedagogen och specialläraren sin roll på er skola?

• Nivå 0

- Allt brinner
- Vakanta positioner
- Kursen avslutas

• Nivå 1

- Positioner på plats
- Enskilda professioner snarare än team
- Åtgärdande arbete

• Nivå 2

- Fungerande team
- Förebyggande/främjande från enskilda professioner

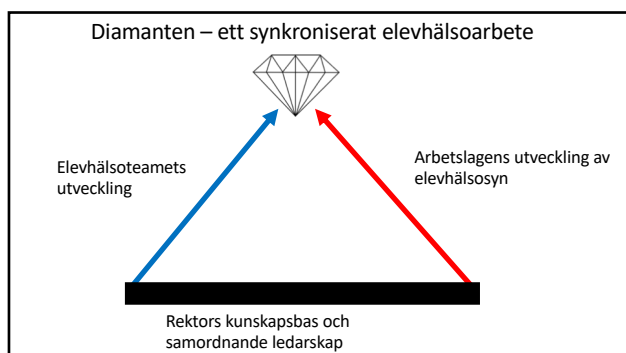
• Nivå 3

- Helhetsperspektiv
- Relationer mellan alla yrkespersoner i teamet
- Samsyn och samordning Rektor-lärare-team
- Främst förebyggande och främjande
- Elevhälsoplan som är förankrad

Utveckling av skolans elevhälsa

Skott, 2018
Hylander & Skott, 2020

HUR GICK DET SEN?

Uppföljning mer än ett år efter kursen: "Att höja skolans elevhälsokompetens, ett processarbete för likvärdig utbildning"

- 10 gymnasieskolor
9 grundskolor som avslutade 2016 och 2017
- Intervjuer med förvaltningschefer, rektorer, elevhälsoteam, lärare (n=57)
- Elevhälsoplaner (19)
- Fyra fall-skolor

Fyra skolor med framgångsrik utveckling under kursen "att höja skolans elevhälsokompetens"

Vår framgångsrika skola!

Vart tog allting vägen?

Vår framgångsrika skola

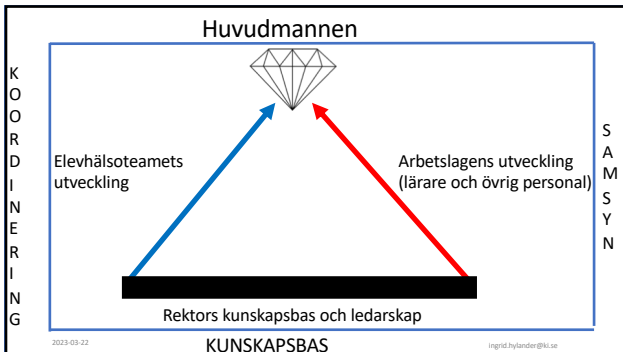
- Rektors förändringsresa
- Tydligt och drivande ledarskap
- Strukturerna befästa i elevhälsoplan eller verksamhetsplan
- Tydliga professionella roller och mandat
- Elevhälsans professioner synliga och tillgängliga
- Förändrade elevhälsomöten
 - Lärare deltar om elever diskuterar
 - Möten för främjande och förebyggande arbete
- Rektors berättelse om elevhälsan återspeglas i teamets och lärarnas berättelser
- Helhetsperspektiv

Vart tog allting vägen?

- När vi träffade ledningen så mycket och stötte och blötte frågor och tankar och funderingar, så kom vi väldigt långt. Det var ett otroligt lyft under den tiden. För det blev fokus på bra saker. Vi fick en väldig dynamik i det arbetet och det gav otroligt mycket energi (Kurator)
- När man byter rektor gång efter gång, så blir det lite så här. Först var vi så himla liksom "Ja, vad roligt, och nu måste vi få med rektorn på spåret". Sedan så... Så är det liksom en gång till och så får man samla kraft nästan (Skolsköterska)

Utmaningar i ett hållbart elevhälsoarbete

- Brist på kontinuitet
 - Rektorsbyte
 - Personalomsättning
 - Elevhälsoteamets utvecklingsfas
- Samordning av skolans elevhälsoarbete

Rektors perspektiv förskjutning

- Jag fick en annan kunskapsbas att stå på. Och det är att jag tänker hela tiden förebyggande, främjande. Innan var jag i akut läge hela tiden
- Vi vände hela vårt elevhälsoarbete. Man ser att tidigare har vi sprungit och släckt bränder, bara åtgärdande. Nu börjar vi på att vända 'men vi ska ha en bra botten' Elevhälsan börjar i klassrummet
- Jag skulle aldrig kunna gå tillbaka till att jobba såsom det var från början...och tänka att jag inte hade specialpedagog vid min sida och inte hade kurator och skolsköterska så här nära, att bolla med...då skulle det vara svårt

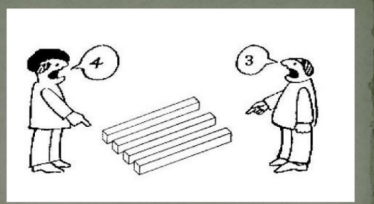
<p>Retorik och praktik 2008</p> <ul style="list-style-type: none"> • Akututtryckningar • Elevhälsa ej naturlig del av skolan • Svårt leda andra professioner • Höga förväntningar på rektors ledarskap från EH-teamet 		<p>Rektors roll</p>	<p>SPSM-uppföljning 2018</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rektor stigit in på elevhälsoarenan • Problem att skolan arbetar mest åtgärdande • Gemensamt uppdrag med elevhälsan • Elevhälsa måste ske på skolnivå • Lyfta in pedagogerna • Efter kursen: "Behov av mer analys och reflektion men ringat in vad vi ska gå vidare med"
---	---	----------------------------	--

Att samordna ett interprofessionellt team

- Lyssna när professionerna utvecklar sina roller och uppmuntra olikheter
- Resurser, tid, rum, information
- Driva utvecklingen av en gemensam elevhälsodomän
- Mötesstruktur som möjliggör för alla att delta

Hur skapar man en gemensam syn på elevhälsoarbetet i skolan?

1. Alla är med från början
2. EH-team + rektor påbörjar en utveckling i teamet. Därefter arbetar man tillsammans i hela skolan

"Nu måste vi få med lärarna på tåget"

Grunden i allt elevhälsoarbete
Lärorelation = en lärande relation
Lärare och elev har gemensamt mål.

Traditionell elevhälsosyn = Skilda världar

Elevhälsoteam

- Uppdrag - enskilda elevers svårigheter
- Vill arbeta förebyggande och främjande i den vanliga undervisningen

Lärare

Vill ha konkret hjälp med att lösa ett elevproblem utanför klassens ram

Utvecklad elevhälsosyn = Samarbete mot skolans mål

Elevhälsoteam

- Tillgänglighet
- Respekt för lärares perspektiv
- Samarbete

Lärare

- Tilltro till ehteamet
- Upplever stöd från ehteamet
- Positiva till främjande och förebyggande arbete

Professionernas mission - att förändra (någon annan)

Rektor	
Lärare	Förändra elevers förhållningssätt
Specialped	Förändra lärarnas förhållningssätt
Kurator	Förändra relationer, mellan lärare och elever, skola och föräldrar, mellan elever
Psykolog	Förändra organisationen
Skolsköt	Omvårdnad bevaka att barns behov tillgodoses
Läkare	Införa evidensbaserade metoder i skolan

(Retorik och praktik. Hylander, 2011) Hylander, 2017

Indirekta samarbetsprocesser med lärare

- **Handledning:** Handledaren kan mer inom samma yrkesområde
 - Auktoritetsglapp
 - Arbetsledande handledning
 - Utbildningshandledning
 - Professionshandledning (frivillig)
 - Kollegial handledning
- **Konsultation:** Konsulten kan något från ett annat yrkesområde
 - Jämställd relation
 - Frivillig
 - Konsultandriktning utgår från lärarnas beskrivning, gemensam formulering
 - Klientinriktning, konsulten gör en bedömning
- **Samarbete:** Ansvar för insatser till eleven
 - Kvalificerade samtal
 - Professionella samtal
 - Kollegiala samtal

Lärarnas perspektiv

- När teamen upplevde en positiv utveckling av elevhälsoarbete bekräftade lärarna detta
- När teamen upplevde att utvecklingen avstannat bekräftades det av lärarna
- När lärarna upplevde att de fick hjälp när de behövde var de positiva till främjande och förebyggande elevhälsoarbete

I elevhälsoteamsmötet kan man även få önska ett samtal till och så vidare. Det är väldigt högt i tak, tycker jag. Behöver jag hjälp som mentor så får jag den hjälpen, relativt snabbt. (Lärare)

Har ni en gemensam syn på elevhälsa i er skola?

Samsyn mellan team och rektor

Och det blev så tydligt det här med att "men vänta, vi har alla det här uppdraget med att främja hälsa i det här teamet" (skolsköterska)

Att det har funnits idéer ganska länge, och fick en rejäl skjuts av SPSM-utbildningen. Framför allt vad det gällde att det blev en samsyn med skolledningen där och vi talade om samma saker (Syv)

Förutsättningar för utveckling i elevhälsoteamet

• Rolldiskussion

Den där möjligheten att sitta och prata om roller och avgränsning

• Struktur:

För årshjulet tycker jag, för mig är det viktigt

• Tid:

Det gjorde någonting med gruppen, att vi fick mer tid tillsammans och tänka tillsammans och känna oss trygga med varandra

• Kontinuitet

När man byter rektor gång efter gång, så blir det lite så här

Från flerprofessionella till interprofessionella elevhälsoteam

• Flerprofessionella team

- Olika yrkeskategorier,
- Tydliga roller
- Arbetar var för sig

Interprofessionella team

- Olika yrkeskategorier
- Tydliga roller
- Gemensamt uppdrag
- Samarbete

TEAMUTVECKLING

Forming
Storming
Norming
Performing

(B. Tuckman
S. Wheelan)

Utgångsläge

- Var och en kör sitt eget race
- Specifika uppgifter inte specifik kompetens
- Möten används till information och arbetsfördelning

"Dåligt mående hos elever ger samtal med kurator, F-varning blir specialpedagogen och ibland SYVs bord, frånvaro skolsköterskans och rektor kallar till samtal när det strular till sig ordentligt"

Smekmånad

"Om jag tänker att jag representerar elevhälsa (vilket jag nu blivit medveten om att jag gör)..."

- Tillhörighet och trygghet
- "Ett bra team", "gott samarbete", "högt i tak"
- Gemensamma uttryck för enighet om målen
- Enskilda uttryck för osäkerhet kring rollen i teamet
- Vardaglig kommunikation, använder "främjande" och "förebyggande" men utan att klart definiera begreppen

Ifrågasättande och profilering

- Diskuterar målsättning, definition av begrepp
- Uttrycker olika åsikter, fokus på olikheter i kompetens
- Uttrycker behov av mer reflektion
- Inser att det är mycket som saknas
- Vill lära känna varandra bättre

"Med ökad kunskap och 'tvingande' eftertanke har det återigen blivit så att jag befinner mig i ett gungfly av osäkerhet."

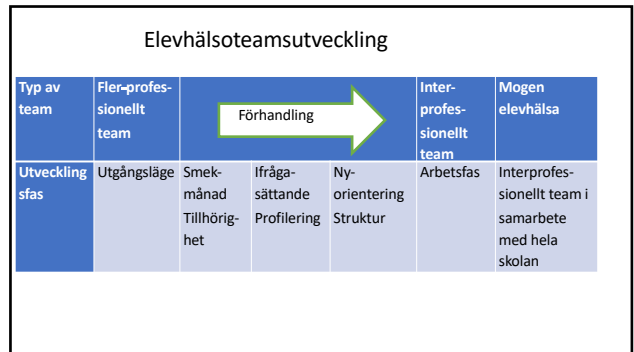
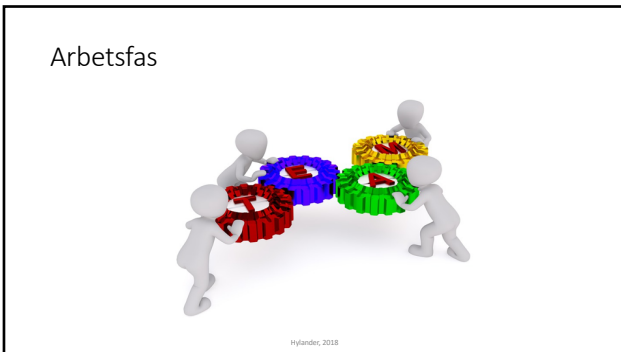
"att ha ett välfungerande elevhälsoteam känns mer komplex än vad jag insåg när kursen började".

Nyorientering och struktur

- Ökad tillhörighet utifrån en mer realistisk syn på vad som är möjligt
- "Jag ingår i ett team där mina kunskaper kommer till nytta"
- Diskuterar EHT-mötets olika funktioner
- Diskuterar och reviderar rutiner
- Skriver elevhälsoplan

"att vara tydlig med att det här lyfter jag för information, det här lyfter vi för att det måste åtgärdas, det här är den senaste forskningen".

Elevhälsoteamsmöten en gemensam arena för elevhälsoutveckling

Traditionella elevhälsoteamsmöten

- Ett antal "problemelever" diskuteras
- Begränsad tid
- Lärare/mentor deltar inte
- Fokus på elevens tillkortakommande
- Förslag på åtgärder baseras inte på analys och insamlade data

Nya trender

- Särskilda EHTmöten för förebyggande och främjande insatser
- EHT deltar på arbetslagsträffar
- "Drop in" för lärare
- EHM

2023-03-22
Ingrid.Hylander@ki.se

Lärarmedverkan på EHTmöten

- Forskning om lärarmedverkan på EHTmöten visar att teamen ofta är mer nöjda än lärarna
- Syftet avgörande
 - Närmande mellan elevhälsa och lärande
 - Information
 - Uppfatt
 - Problemlösning?
 - Uppföljning

Börja med elevhälsomötet!

- Diskutera funktion och innehåll
- Tid för teamutveckling, Diskutera yrkesroller
- Tid på mötesschemat/särskilda möten för hälsofrämjande och förebyggande arbetet
- Enskilda ärenden - avsluta med hur detta kunde ha förebyggts
- Analysera och samla kunskap innan åtgärd, utvärdera
- Ett möte / olika typer av möten?
- Se över rutiner och planer för elevhälsoarbetet
 - Mötesrutiner
 - Kontaktrutiner
 - Krisplaner
 - Planer för frånvaro/närvaro
 - Utredningsrutiner
 - Elevhälsoplan
 - Utvärdering och systematiskt kvalitetsarbete

Hylander, 2018

Elevhälsoplan

- Tydliggör EH-planen ett hälsofrämjande och förebyggande arbetssätt?
- Överensstämmer elevhälsoarbetet med EH-planen?

Syfte
Insatser
Rutiner
Elevhälsomöten
Professioners insatser och kompetens
Kontakt lärare - elevhälsoteam
Uppföljningar och utvärderingar

<p>1. Förarbete till elevhälsoplan Ex. Årshjul</p>	<p>2. Elevhälsoplan som dött dokument</p>
	
<p>3. Behovsbaserad elevhälsoplan. Elevhälsoteamets arbetsredskap</p>	<p>4. Levande elevhälsoplan. Känd och använd av alla på skolan</p>
	<p><i>"Det är en trygghet. Om det är någonting man undrar över kan man ju faktiskt gå dit och läsa. /.../ den genomsyrar hela verksamheten, det gör den verkligen."</i> (Lärare gymnasieskola)</p>

